

Людмила Суховецька

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Горлівський інститут іноземних мов

Україна

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ МЕНАСИВНОЇ СТРАТЕГІЇ У МОВЛЕННІ ЕЛЕКТОРАТУ БРИТАНІЇ ТА США

Постановка проблеми. Увагу лінгвістів до менасивного типу висловлювань пояснюють їхньою складною природою: з одного боку, мовні акти комунікативної категорії менасиву (або погрози) побудовані за законами прагматики мови; з іншого боку, вони тісно пов'язані з емоціями, оскільки є актами агресії. Тісне сплетіння раціонального та емоційного в менасивній мовленнєвій дії являє собою безперечний інтерес для дослідників. Не менший інтерес викликає складна семантична структура менасивних висловлювань і пов'язане з цим різноманітність засобів і способів вираження погрози, їх численні відтінки та нюанси значень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розгляд категорії погрози і її мовної реалізації мав місце на матеріалі художньої літератури [1], проаналізовані прямі та непрямі способи вираження погрози [2]. В останні роки погроза неодноразово ставала предметом розгляду з погляду судової лінгвістичної експертизи тексту, що цілком природно, тому що погроза входить до складу низки законодавчих норм [3, 4].

Погрозу розглядали в контексті комунікативних актів, які здійснюють тиск на співрозмовника, порушуючи там самим його

особистий простір [5]. Досліджувалися лінгвокреативні механізми маскуванню інтенції погрози, що зумовлено соціальним табуванням мовленнєвого акту погрози та юридичною відповідальністю за їх використання [6]. Аналізувалось застосування менасивів в умовах максимально наближених до реальної комунікації [7] та у мовленні політиків [8].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний інтерес лінгвістів до комунікативної категорії погрози та наявність низки робіт з цієї проблематики, зміна хоча б одного з складників ситуативного контексту ставить нові виклики перед лінгвістами і потребує оновленої характеристики, здавалось би, вже достатньо вивченого явища. У зв'язку з чим пропонуємо у нашому дослідженні аналіз тих менасивних реплік, які не створені політиками, а спрямовані на них. Актуальність дослідження зумовлено оновленою конфігурацією прагматичного контексту, де автором менасивної інтенції постає не агент політичного дискурсу, а його споживач – електорат, а також відсутністю у сучасній лінгвістиці належного висвітлення системності засобів її вираження з в контексті мовлення електорату.

Метою дослідження є встановлення лексико-семантичних особливостей мовної репрезентації менасивної стратегії, яка охоплює сукупність реплік із менасивною інтенцією, продукованих електоратом англійськомовного політичного дискурсу і спрямованих на адресу політиків. Досягнення мети передбачає реалізацію таких завдань: узагальнення теоретичного матеріалу стосовно змісту менасивного мовлення, надання дефініції менасивної стратегії, лексико-семантичний аналіз предикатів менасивів, створення на підставі здійсненого аналізу типології найбільш частотних менасивних реплік у мовленні виборців та визначення сукупності цінностей політикуму.

Базовою категорією та смисловою домінантою (ядром) менасивної стратегії є погроза. За аналізом тлумачних словників поняття “погроза” визначають через комбінацію двох ключових сем: прояв свого гніву й невдоволення відносно будь-кого; спроба змусити кого-небудь зробити що-небудь через збудження емоції страху перед загрозою зла. Семантичним інваріантом погрози також вважають модель “я покараю тебе” [2, с. 5; 9. с. 36].

В основу менасива покладено агресивне ставлення до адресата. Агресія передбачає цілеспрямовану деструктивну поведінку, що завдає шкоди об'єктам нападу або викликає негативні переживання; порушує фізичну або психологічну цілісність іншої людини, завдає їй матеріальної шкоди, перешкоджає здійсненню її намірів, протидіє її інтересам або ж веде до її знищення. Вербальна агресія постає непродуктивним та неконструктивним підходом до вирішення конфліктів, ускладнює обмін інформацією, знижує можливість взаєморозуміння між комунікантами [1, с. 16; 8, с. 216].

У теорії права загроза розглядається як вид психічного насильства над особистістю, чий права та інтереси охороняються законом [6, с. 82]. У теорії конфліктології погрозу розглядають як один із видів агресивних мовленнєвих актів, який спрямован на маніфестацію або встановлення соціальної асиметрії. Деякі науковці стверджують, що для реалізації погрози необхідні деякі екстралінгвальні умови, наприклад, погрожувати може лише той, у кого соціальний статус вище за об'єкта погрози. Інші вважають, що погроза не зумовлена соціальними відносинами: будь-яка людина може погрожувати іншій, вимагаючи від неї певних дій [8, с. 216].

Стратегію менасиву відносять до таких, які обмежують волю адресата, визначаючи його майбутні дії. Відіграючи, в першу чергу, регулятивну функцію мови, менасив є засобом мовленнєвого впливу мовця на адресата, спрямованого на зміни в його діяльній або емоційній сферах, шляхом апеляції до його (адресата) почуття страху або побоювання. Співвідношення семантичних категорій страху та погрози визначається як причинно-наслідковий зв'язок емоційно-інтелектуальної природи [1, с. 7; 8, с.10; 9, с. 37; 10, с. 80-81].

За А. Вежбицькою мовленнєвий акт погрози зображують за такою формулою: кажу: я хочу, щоб ти знав, що якщо ти зробиш Х, то я тобі зроблю щось погане; думаю, що ти не хочеш, щоб я це зробив; кажу це, тому що хочу, щоб ти не зробив Х [11]. У випадку погрози адресат стикається з бажанням адресанта досягти комунікативної мети за будь-яку ціну, тому продуцент погрози вдається до таких мовних і немовних засобів, які можна розцінюватися як насильницький вплив або тиск на передбачуваного виконавця дії. У зв'язку з цим погроза належить до мовних ситуацій, в яких комунікант використовує тактику комунікативного тиску. [12, с. 75].

Ми розглядаємо менасивну стратегію як механізм вербального тиску та впливу на діяльність адресата проти його волі, генеруючи відчуття страху шляхом анонсування можливості позбавлення адресата його моральних або матеріальних цінностей.

Дослідники зазначають, що особливість менасиву полягає в його гібридності, оскільки він поєднує в собі особливості директиву й комісиву. До комісивів його відносять через те, що мовець бере на себе зобов'язання здійснити певну дію в майбутньому, а до директивів – через те, що погроза від початку являє собою вимогу [2, с. 5].

Намагаючись домогтися максимального ефекту від своєї погрози, мовець прагне знайти оптимальний параметр тиску на свого співрозмовника, спираючись на набір універсальних для кожного цінностей, руйнуванням яких можна налякати адресата [7, с. 9]. Тим самим у процесі комунікації мовець намагається спрямувати свою погрозу саме на те, що є найбільш значущим для адресата в цій ситуації спілкування. Цінності, під якими розуміють усвідомлене або неусвідомлене уявлення про бажане, надають стрункості й спрямованості різноманітним мотивам людського мислення й діяльності в процесі розв'язання загальних людських проблем [13]. З метою окреслення такого кола цінностей, що мають значущість для політиків, стає у нагоді семантична типологія менасивних реплік, продуктованих електоратом:

Менасив кримінального покарання передбачає застосування заходів і санкцій з боку судової гілки інститутів влади як покарання за безвідповідальну діяльність політиків. Виражається цей тип погрози такими лексичними одиницями: іменниками (jail, trial, bars, sanction, justice, court, tribunal, prison, charges, jury), дієсловами (to prosecute; to try; to jail; to punish; to investigate; to charge; to confiscate) та фразовими дієсловами (to lock up);

The entire republican party needs to be prosecuted under RICO statutes and sent to Leavenworth [17].

Адресант цього менасиву емоційно виражає необхідність застосувати судове переслідування (to be prosecuted) по відношенню до республіканської партії за їхні антирасистські висловлення та відправити всіх до тюрми Леванворт. Висловлення є занадто емоційним і гіперболізованим, бо переслідування має стосуватися не конкретної особи, а всієї партії.

Snowden is traitor! He was in a privileged position and revealed state secrets to our enemy. Now he hides in Russia, that bastion of free speech! Let him come home and face a jury of his peers [16].

У цьому прикладі адресант обурюється з приводу того, що політик Сноуден використовував свої привілейовані позиції для передачі державних секретів іншим державам, за що вимагає його екстрадиції із Росії та постання перед судом присяжних (face a jury).

Ilds (Iain Duncan Smith) should be behind bars [16].

The parasites are always at it, time to awards them some prison time [16].

У наведених вище двох прикладах спостерігаємо вимогу ув'язнення (behind bars, prison time) як конкретного політика, так і загалом політиків, які метафорично представлені як «паразити».

Наслідком кримінального покарання виступає позбавлення людини волі, отже, цінністю для політиків є стан свободи у правовій площині.

Менасив ізоляції у мовленні електорату передає намір усунення з політичної арени неугодних політиків, тих, що не виправдали сподівань та очікувань громадян і реалізується такими способами: іменниками (a ban; impeachment, removal); дієсловами (to boycott; to exclude; to remove; to fire; to exile; to deport; to oust; to deter; to deny); фразовими дієсловами (to cut adrift; to weed out; to cut off; to boot up; to rid of; to throw out, to stop negotiations); метафоричними сполученнями (to dispatch into oblivion; to declare persona non grata; to confine to the dustbin of political history; to put on a prison ship to Australia; to discourage from coming; to put somewhere far worse than no mans' land; to find oneself alone and face to face with).

It's time to cut Russia off from the international community, unless of course we are happy to allow a man who warns the west of his nukes as an excuse to widen Russia's already massive borders [16].

У цьому прикладі менасив спрямований на ізоляцію держави Росії від міжнародного співтовариства (to cut off from the international community) за її постійні погрози використати ядерну зброю проти західних країн під час експансії своїх, без того масивних територій.

Netanyahu is a bum, a moocher, a war-monger and an international pariah who should be denied entry into the USA [17].

Адресант цієї репліки вважає за необхідне відмовити Прем'єр-міністру Ізраїлю Б. Нетаньяху в'їзд до США (should be denied entry) за свої агресивні репліки на адресу Президента США.

Усунення політика зі сцени політичної діяльності знижує його дієздатність, тому цінним для політика є максимально наближене й максимально довге перебування при владі.

Менасив фізичної розправи. Висловлювання, що містять повідомлення про фізичну шкоду адресату, порушують усі етичні норми інституціонального спілкування, тим не менш, за дослідженнями лінгвістів, домінують у мовленні політиків [8, с. 11], і, як свідчить дослідження, мають місце в мовленні суспільства. З іншого боку, зрозуміло, що від фізичного знищення політичної особи для клієнта ПД немає жодної користі. Такий різновид погрози скоріше “дрейфує” вбік експресиву, оскільки передає емоційний стан адресанта, пов'язаний із бажанням помститися адресатові за минулі проступки, і корелює з “ультимативною” погрозою, якій притаманна гіперболізація та метафоризація: мовець насправді не має на меті настільки небажану для адресата дію, як та, яку він експлікує та усвідомлює неможливість її реалізації [6, с. 81; 14, с. 255].

Вербалізація цієї погрози здійснюється у такий спосіб: дієслова (to kill, to burn, to sink; to hang; to fire; to nuke; to pound; to wreck; to dump; to silence; to die, to poison, to devourer); фразові дієслова (to blow up; to crash down); метафоричні звороти (to nail smb firmly to the post at the wrong end of the rifle-range; to put in the stocks; to devour; to stew; to put smb on the front line of the forthcoming war; to sharpen a few guillotines; the pitchforks onto smb; to hang from a lamp post; to receive an electric shock; to strap to a trident): Who gives a shit what happens to this government, they should burn in hell for what they are doing to the NHS and the destruction of the welfare state. [16].

У цій менасивній репліці мовець настільки обурений неефективністю реформи систем охорони здоров'я Британії, яка може призвести до руйнування держави загального добробуту, що бажає бачити, як уряд країни горить у пеклі (burn in hell).

I think they should send in some expert interviewers and ask questions to Kim Jong Un and secretly poison him [16].

Адресант цього менасиву пропонує світу позбавитися від голови держави Північної Кореї шляхом отруєння (poison) під час візиту експертів з розробки ядерної зброї.

Cameron and his party deserved to be devoured by the Eurosceptic monster they created [16].

Менасив цього виборця має образну природу. Вводячи у своє мовлення метафору Eurosceptic monster автор таким чином звинувачує Д. Кемерона та його партію у збудженні євроскептичних настроїв у суспільстві та висловлює побажання для Прем'єр-міністра бути фізично знищеним (to be devoured) тим монстром євроскептиків, якого він сам і створив.

Оскільки погроза фізичної розправи є лише способом вираження обурення суспільства, то, на думку мовця, для політика важливо усвідомлювати відсутність буремних настроїв у суспільному стані.

Менасив нанесення шкоди емоційно-психічному стану адресата спрямована на здійснення впливу на емоційну сферу адресата, шляхом апеляції до почуття страху, побоювання. Погроза – це збудник страху [8, с. 3]. Дослідження з питань менасиву підкреслюють, що страх перед фізичним насильством поступається місцем іншим видам страху. З опертям на слова відомого психолога Керролла Е. Ізарда лінгвісти зазначають, що набагато частіше нас лякає те, що може вразити нашу гідність та занизити самооцінку, ніж можливість фізичного пошкодження, [1, с.15]:

The Lib Dems are guilty – VERY guilty. We will remember [16].

Відповідно до політичного контексту ліберальні демократи Парламенту приєдналися до непопулярного в суспільстві рішення уряду приватизувати систему охорони здоров'я, за що отримують звинувачення з боку частини електорату та обіцянку пам'ятати (remember) про цю зраду суспільних інтересів, що на політичній мові означає не проголосувати за цю партію у наступних виборах.

The disrespect shown to the office of the President is unforgivable [17].

Погроза цього мовця адресована Прем'єр-міністру Ізраїлю Б. Нетаньяху за виявлену ним неповагу до офісу Президента Сполучених Штатів. Сутність погрози полягає у тому, що суспільство і офіс Президента повинні не забувати і не прощати такі речі (unforgivable).

Таким чином, характер аналізованого типу погрози полягає в тому, що психологічно-емоційний спокій політикуму як цінність залежить від ступеню заспокійливого й задовільного стану суспільства. Якщо “в суспільстві згущується атмосфера нетерпимості ... все менш стійкою стає політична система” [15, с. 11].

Менасив позбавлення фінансових прибутків є різновидом нанесення матеріальної шкоди адресатові, яка зазвичай отримує ослвлення за допомогою таких одиниць: іменники (sanctions, austerity, incarceration, confiscation); дієслова (to pay, to tax, to fine, to default, to slash, to sanction), фразові дієслова (to cut back, to push down), усталені звороти (to go bankrupt, to work for free):

Those taxes they SHOULD be paying, OUR PUBLIC SERVICES need them. They're parasites, and only incarceration and confiscation of assets is a reasonable course of punishment [16].

Мовець наведеного прикладу менасивної репліки обурений оприлюдненою інформацією щодо уникнення деякими політиками сплати від податків. Виборець вимагає повернення прихованих податків у вигляді конфіскації активів (incarceration and confiscation of assets) та наголошує на необхідності спрямування цих коштів на суспільно-орієнтовані системи освіти та охорони здоров'я.

This is a foreign power interfering in our democratic process to further their own interests. It cannot go unpunished. Hit them where it hurts. Sanction Russia's ability to use SWIFT transactions in the International banking system now and take any regulatory steps to push down the price of oil even further [16].

Наведений вище менасив є реакцією громадянина на інформацію щодо втручання Російської Федерації у виборчу процедуру Сполучених Штатів. Уважаючи такі кроки злочинними виборець вимагає від уряду менасивних дій на адресу Росії у вигляді позбавлення її можливості користуватися платіжно-банківською системою SWIFT (Sanction ability to use SWIFT transactions) та задіяти будь-які механізми для пониження світових цін на нафту (push down the price of oil).

Позбавлення політичних суб'єктів можливості користуватися фінансовими привілеями здається електорату ефективним засобом залякування й, відповідно, ефективним механізмом впливу на їхню діяльність.

Висновки. Здійснений аналіз емпіричного матеріалу виявив типологію найбільш частотних менасивних реплік в англійськомовному політичному дискурсі з позиції електорату. До них відносимо: менасиви кримінального покарання, менасиви ізоляції, менасиви фізичної розправи, менасиви нанесення шкоди емоційно-психічному стану, менасиви позбавлення фінансових прибутків.

Вербальна репрезентація названих менасивів здійснюється лексикою відповідних семантичних сфер і подана іменниками, дієсловами, фразовими дієсловами та образними зворотами. Висловлені погрози представників електорату є емоційно-насиченими і являють собою механізм впливу на суб'єкти влади шляхом анонсування можливості позбавлення їхніх матеріальних або моральних цінностей.

Перспективу дослідження вбачаємо у спрямуванні лінгвального аналізу на категорію емоційності менасивних реплік в англійськомовному політичному дискурсі.

Список використаної літератури

1. Мартынова И. А. Функционально-прагматическое поле менасивных речевых актов (на материале современной англоязычной художественной литературы) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Самара, 2006. 17 с.
2. Ерофеева Е. В. Речевые акты со значением предупреждения нежелательного действия в современном французском языке : дисс ... канд. филол. наук : 10.02.05. Москва, 1997. 16 с.
3. Радбиль Т.Б., Юматов В.А. Выявление языковых и содержательных признаков речевого акта угрозы в экспертной деятельности лингвиста. Вестник Вятского гуманитарного университета. 2015. №9. С. 108–111.
4. Шахматова Т. С. Речевой акт косвенной угрозы в практике судебной лингвистической экспертизы. Ученые записки Казанского университета. Серия «Гуманитарные науки». 2015. Т. 157. Кн. 5. С. 286–294.
5. Курбангалиева Г.В. Коммуникативные акты, угрожающие негативному лицу адресата (на материале немецкой лингвокультуры). Вестник Башкирского университета. 2017. Т. 22. №3. С. 740–742.
6. Плотникова А. М. Лингвокреативные механизмы конструирования речевого акта «Угроза». Уральский филологический вестник. Серия: Язык. Система. Личность: лингвистика креатива. 2017. №2. С. 81–88.
7. Жучков Д. О. Речевой акт угрозы как объект прагмалингвистического анализа (на материале английского языка) афтореф дисс. ... канд. филол. наук 10.02.04. Воронеж, 2010. 22 с.
8. Эпштейн О. В. Языковое оформление речевого акта угрозы (на материале английского политического дискурса). Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов : Грамота, 2009. №1. С. 216–220.
9. Хохлова Н. В. Способы и средства реализации коммуникативной категории угрозы в русском и английском языках : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.20. Самара, 2004. 198 с.

10. Борисенко Н. Д. Гендерна маркованість персонажного дискурсу сучасної британської драми: лінгвокультурологічний аспект. Мовні і концептуальні картини світу : Зб. наук. праць. (33). 2012. С. 79–83.
11. Вежбицка А. Речевые акты. Новое в зарубежной лингвистике : Вып. 16. Лингвистическая прагматика. М. : Прогресс, 1985. С. 251–275.
12. Маслова А. Ю. Специфика коммуникативных неудач в речевой ситуации угрозы. Филологические науки. Тамбов : 2004 г. №3. 127 с.
13. Kluckhohn C. Values and Value Orientations in the Theory of Action – an Exploration in Definition and Classification. Toward General Theory of Action. Eds : T. Parnson, E. Shils. Cambridge, Mass : Harvard University Press, 1951. P. 388–433.
14. Фролова І. Є. Стратегія конфронтації в англomовному дискурсі : монографія. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009. 344 с.
15. Михайлов В. С. Правовое обеспечение противодействия экстремизму. Российская юстиция. 2002. № 7. С. 9–11.

Список ілюстративного матеріалу

16. Guardian URL: <https://www.theguardian.com/uk/commentisfree>
17. Washington Post URL : <https://www.washingtonpost.com/opinions>

Резюме

Лінгвістичне дослідження спрямоване на встановлення пропозиційного змісту менасивних висловлень та лексико-семантичних засобів їхньої репрезентації на матеріалі мовлення електорату Британії та США. Внаслідок дослідження встановлено типологію найбільш частотних менасивних реплік виборців, до яких відносимо менасиви кримінального покарання, менасиви ізоляції, менасиви фізичної розправи, менасиви нанесення шкоди емоційно-психічному стану, менасиви позбавлення фінансових прибутків.

Ключові слова: менасив, погроза, стратегія, електорат, політичний дискурс.

Summary

Linguistic research is aimed at establishing the propositional content of menace utterances and lexical-semantic means of their representation on the material of the speech of British and American electorate. As a result of the research, the typology of the most frequent menace utterances of voters was established. It includes menaces of criminal punishment, isolation, physical violence, emotional and mental harm, deprivation of financial profits.

Keywords: menace, threat, strategy, electorate, political discourse.